

Hollender, Henryk

Zebranie Pracowni Historii Nauk Społecznych

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 22/1, 193-194

1977

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

UROCZYSTE POSIEDZENIE KOMITETU REDAKCYJNEGO
„KWARTALNIKA HISTORII NAUKI I TECHNIKI”

Z okazji wydania numeru 2/1976 „Kwartalnika” — zawierającego *Zapiski do autobiografii* Władysława Tatarkiewicza — obyło się 29 czerwca 1976 r. uroczyste posiedzenie Komitetu Redakcyjnego z udziałem zaproszonych gości. Przybyli m.in.: zastępca sekretarza Wydziału I PAN — prof. Leszek Kasprzyk, członkowie Prezydium Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN, kierownictwo Zakładu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN oraz przedstawiciele PWN. Zebranie zaszczylił dziewięćdziesięcioletni autor *Zapisków*, profesor Władysław Tatarkiewicz, w towarzystwie małżonki oraz syna, profesora Krzysztofa Tatarkiewicza.

Redaktor naczelny „Kwartalnika”, doc. Irena Stasiewicz-Jasiukowa, po okolicznościowym przemówieniu, wręczyła autorowi specjalnie oprawny zeszyt „Kwartalnika” oraz pierwszy egzemplarz nadbitki *Zapisków*. W imieniu uczniów i przyjaciół profesora Tatarkiewicza przemawiał przewodniczący Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN — prof. Waldemar Voisé, a w imieniu kierownictwa Wydziału Nauk Społecznych PAN zabrał głos prof. Leszek Kasprzyk.

Następnie — i to był szczególny punkt tego nietypowego posiedzenia Komitetu Redakcyjnego — wybitny artysta Teatru Dramatycznego, profesor PWST, Jan Świdorski, zapoznał zebranych z autobiografią Władysława Tatarkiewicza, czytając specjalnie przygotowane i ułożone w całość fragmenty *Zapisków*. Dostojny autor i jubilat — z właściwą sobie wytworną skromnością — przyznał, że pod wpływem tej właśnie głośnej lektury własna biografia zaczęła mu się nieledwie podobać. Snując jej wątek dodał jeszcze dwa uzupełnienia.

Na zakończenie posiedzenia każdy z uczestników otrzymał w darze nadbitkę *Zapisków do autobiografii* — specjalnie na ten cel przygotowaną.

A. B.

ZAKŁAD HISTORII NAUKI OŚWIATY I TECHNIKI

ZEBRANIE PRACOWNI HISTORII NAUK SPOŁECZNYCH

W dniu 14 maja doc. Karolina Targosz mówiła o *Jedności nauki i sztuki w dziele Jana Heweliusza*. Referat ten został opublikowany w numerze 4/1976 „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”. W druku pominięto rozdział poświęcony analizie wizerunków gdańskiego astronoma. Autorka omawia w nim zarówno te portrety, które sam Heweliusz zamieścił w swoich dziełach (poczynając od pracy *Selenographia* i *Cometographia*, poprzez *Machinę nieba*, aż do *Prodromus*

Astronomiae), jak i dzieła malarskie innych artystów. Unikalny charakter mają ryciny w *Machinie*, zaprojektowane przez Andrzeja Stecha i wykonane przez Isaaka Saala. Przedstawiają one astronoma w swoim obserwatorium przy wykonywaniu konkretnych czynności za pomocą przyrządów własnej konstrukcji. Ryciny w działach Heweliusza uwydatniają jego cechy jako obserwatora (doskonale wzrok, swoboda w operowaniu instrumentami). Z kolei przy pracy gabinetowej przedstawiają Heweliusza dwa identyczne niemal portrety reprezentacyjne, znajdujące się w Bodleian Library Uniwersytetu Oxfordzkiego i w Bibliotece Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk. Ikonografia Heweliusza jest zgodna z ówczesną holenderską tendencją utrwalania dostojności, powagi i piękna nauki. Drugi współczesny Heweliuszowi nurt, nakazujący przedstawiać uczonych jako zmęczonych starców w przepelnionych księgami samotnych pracowniach, nie znalazł wyrazu w znanych nam wizerunkach gdańszczanina.

Uczestnicy dyskusji skupili się między innymi na szczegółach biografii Heweliusza; odnotować tu należy przede wszystkim erudycyjne wystąpienie doc. M. Pelczara (Gdańsk). Następnie rozważano, czy Heweliusz był wychowankiem gdańskiego gimnazjum, gdyż wzmianka o tym znajduje się w jednym z poświęconych mu wierszy. Mgr Anna Siemiginowska (Biblioteka Gdańska PAN) zwróciła uwagę, iż Heweliusz — opracowując własne dzieła — postępował nie tylko jako krzewiciel walorów estetycznych astronomii, ale także — jak uczony przekonany o wadze czynnika wizualnego w dziele naukowym. Był miłośnikiem dobrego druku, osobno wydawał ryciny próbne, szytchy wysyłał przyjaciółom do oceny. Sam projektował również napisy i podpisy do swoich ilustracji.

Mgr Andrzej Biernacki zwrócił się do referentów z zapytaniem, czy w korespondencji Heweliusza nie natrafiono na wzmiankę o książce *Horatii flatii emblemata* pod redakcją Macieja Głuskowskiego, stanowiącej zbiór autografów wybranych osób, m.in. P. P. Rubensa. Doc. Tadeusz Bieńkowski zaproponował porównanie Heweliusza z innymi współczesnymi uczonymi z punktu widzenia ich stosunku do funkcji ornamentyki w wydawnictwach książkowych. Dr Teresa Grzybowska (Akademia Teologii Katolickiej) zwróciła uwagę, że Heweliusz w omawianym zakresie jego działalności jest niemal epigonem, gdyż w XVII w. następuje radykalne odejście od ścisłej łączności nauki i sztuki. Znaczna część dyskusji skoncentrowała się wokół problemu posługiwania się sztuką jako formą przekazywania określonych treści naukowych (prof. W. Voisé, doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa).

Ustosunkowując się do dyskusji doc. K. Targosz podkreśliła, iż Heweliusz jako zwolennik jedności nauki i sztuki był już wśród swoich współczesnych postacią odosobnioną. Charakterystyczne rysy sztuki edytorskiej Jana Heweliusza również nie pokrywają się ze współczesnymi tendencjami, przede wszystkim reklamowymi. Pod tym względem gdański astronom porównywalny jest tylko z Atanazjuszem Kircherem.

Henryk Hollender

POSIEDZENIE ZESPOŁU BADAŃ NAD CZASEM

Dnia 23 października 1976 r. odbyło się posiedzenie, któremu przewodniczył prof. W. Voisé. Zapoznał on zebranych z przebiegiem obrad kolejnego międzynarodowego sympozjum na temat nauki o czasie, które odbyło się w lipcu 1976 r. w Alpbach w Austrii¹.

¹ O sympozjum tym pisze W. Voisé w nrze 4/1976 „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, w dziale „Kronika”.